20

AFFVLGENTE NVMINE DIVINO!

DIÆTA LITERATORVM

INDVLTV

Magnifici ac Gratioſi Ordinis Aſclepiadei,

SVB TVTELA

GEORGII WOLFFGANGI WEDELI

MED. DOCTORIS,

ET THEORETICES PROF. PVBLICI,

Patroni ac Præceptoris ſui obſervantiæ cultu ſubmiſſo proſequendi,

CENSVRÆ PHILIATRORVM PVBLICÆ

à

IOHANNE Rottenberger/

Ilmo-Schvvartzburgenſi,

propoſita

IN AVDITORIO MEDICORVM,

die Januarii

ANNO CIↃ IↃC LXXIV.

EDITIO QVINTA,

cum

Additamentis PARADOXIS.

JENÆ

LITERIS KREBSIANIS, MDCCIX.

Σὺν τῷ Θεῷ.

QVid de Diæta ſenſerit *Paracelſus*, eius declarant facta, dictaque confirmant. Nocte ac die ebrietati litabat, mentisque ſuæ ſatis compos raro repertus, ægris rationem viuendi liberam ſine ratione concedebat. Hunc ſecutus *Helmontius*, niſi peiori, parili ſaltem in Diæteticen vtitur iniuria, dum eam *lib. de vict. rat.* proditricem æſtimat ignorantiæ cauſarum, veræ medicinæ & præpotentis remedii. Sanationes, *inquit ibidem* §. 4. medicaminum ſunt, non ciborum effectus; Puduit me huius partis.

Verum enim vero in quo pretio ſcriptoribus hiſce diæta fuit, in eodem merito eorum de diæta iudicium.

Quantum cibi ac potus, rerumque nonnaturalium reliquarum regimen in viribus reparandis, conſeruandis, indole quoque natiua immutanda ac corrigenda polleat, pluribus, ni breuitati hic ſtudendum, demonſtrari poſſet. *Verulaminus lib. 3. cap. 1. hiſt.*

nat, ſe natum, ſcribit, parente non ſenio ſolum, ſed multis infirmitatibus & nimio medicamentorum vſu confecto, adeoque a vitæ ſuæ initio habuiſſe corpus adeo debile & male conſtitutum, vt Medici determinate aſſererent, fieri naturaliter non poſſe, vt annum 14. attingeret: Se tamen victus vſu accurato, & fuga ſtudioſa eorum, quæ ſibi experiebatur noxia, prolongaſſe vitam iam tum, cum hæc ſcriberet, ad annos 60. non abs ſpe eam vlterius producendi.

Hœdi ovium, agni caprarum lacte nutriti mire immutantur: hi lanam duriorem, illi capillum tenuiorem acquirendo. Arbores quoque ac plantæ variant non tam ob ſeminis, quam alimentorum ac ambientis aeris varietatem. Quid dicam de ingeniis hominum? Nonne ea diuerſimode comparata eſſe, pro vſu rerum non naturalium diuerſo, ipſa loquitur experientia? Nec ipſa medicamenta ad placitum operantur vnquam, ſi error in rebus non-naturalibus committatur, etiam ex mente *Galeni*, *libro de Theriaca ad Pamphil. cap.* 4. ſic ſcribentis: Ὀυδὲν ὅτως ἐστὶν ἰσχυρὸν ἐν ἰατρικῇ βοήθημα, ὃ τὴν ἐξ αὐτοῦ γινομένην ὄνησιν δύναται ἐπαγαγεῖν, ἢ ἀντιπραττόμενον ὑπὸ τῆς δίαιταν, ἢ μὴ συνεργούμενον, *nullum enim tam efficax remedium medicina habet, quod ſolitum auxilium afferre queat, ſi ei victus vel reſiſtat, vel non cooperetur.*

Hæc inter alia me mouerunt, vt partes *Paracel-*

ſi ac *Helmontii* deſeruerim, atque Diætam, Literatorum præprimis, ſanitati accommodatam, pro ingenii modulo exercitii gratiâ tractandam elegerim. Conatui huic vt Numen ſupremum faueat, mente contendo humillimâ.

SECTIO I.

Etymologiam ſiſtit cum Definitione rei.

CAPVT I.

De Etymo.

DIætam Literatorum examinaturus ſucceſſu vix gaudebit proſpero, niſi vocum etymon quodammodo habeat perſpectum. Pauca hinc prælibanda de eo duxi, ne in ipſius rei conſideratione ſignificatus varius turbas queat excitare.

Dictam volunt Diætam ἀπὸ τῶν Διαίτων, h. e. *à conuiuiis*, quæ in ea peragebantur: *Varroni* origine Latina eſſe dicitur, quod in ea *per diem* ederetur. Vndecunque deriuetur, ſignificatum obtinet varium in foro tam Medico, quam Politico. *Ariſtophanes* eam pro cænaculo ac loco, vbi hoſpites excipiuntur, vſurpaſſe legitur. Aliis locus eſt, vbi ad iudicium conueniunt arbitri, nec raro apud ICtos diæta audit ein Landtag / *vid. Sprenger. de comit. paſſim.* Medicis diæta (1.) eſt *decoctum* ad alterandum ſimpliciter, vel vacuandum ſenſibiliter aut inſenſibiliter comparatum. De hoc pluribus agit *Morell. lib. 1. ſ. 1. cap. 13. Meth. præſcr. form.* (2.) Moderatio alimentorum. (3.) Eſt regimen omnium

omnium ſex rerum non naturalium, quatenus iis aut vires ſanitatis integras conſeruare, aut inclinantes retinere annitimur. *Conf. B. Schenck. Inſt. p. II. p. m. 97.*

Literati hic non ſunt (1) quocunque modo literati, ſeu literis notati. Nec (2) illi, qui Muſis quidem dedere operam, at caſtra earum tandem deſeruerunt, ac negotiis domeſticis ſolis incumbunt. Verum illi hic veniunt conſiderandi, qui curas ac labores ſuos ſtudiis conſecrant, vitamque vtplurimum ſedentariam agunt.

CAPVT II.

Definitionem proponit.

VT, quæ acceptio inpræſentiarum obtineat, clarius pateſcat, lubet hanc definitionem ſiue potius deſcriptionem, plurimum verborum anfractu ſepoſito, dare: *Diæta Literatorum eſt vſus rerum non naturalium, Literatorum ſanitati idoneus.*

Definitio quæuis duplici abſoluitur conceptu, *communi* ac *proprio.* Iſtius locum ſuſtinet vſus rerum non naturalium, qui & ſenum & infantum, etiam nondum lucis vſura fruentium, diætæ conuenit.

Cum autem Literatorum diæta peculiaria habeat ab aliorum regimine, reliqua addenda erant verba, vt iis conceptus proprius innueretur, & ſic ab aliis diſtingueretur. Senſus definitionis erit clarior, vbi verba, e quibus conſtat, erunt examinata.

Vſus vocabulum h. l. non vtilitatem ac commoditatem aliquam, ſed ipſum vtendi actum ſignificat.

Rerum non-naturalium nomine veniunt iſtæ, quæ inter naturales ac præternaturales quaſi mediæ ſunt, ſanitati-

que & prodeſſe & obeſſe poſſunt, ſex vulgo numeratæ: (1) Aer. (2) Cibus ac potus, & eo relata abſtinentia. (3) Somnus & vigiliæ. (4) Motus & quies. (5) Excreta & retenta. (6) Animi παθήματα. Harum regimen vulgo in Diætam naturalem, vitalem & animalem diuiditur.

A *Pergameno l. 1. de ſanit. tuend. c. vlt.* in quatuor diſtribuuntur claſſes, ſc. in προσφερόμενα, πραττόμενα, προσέχοντα, καὶ ἐκκρινόμενα, h. e. *in ea quæ aſſumuntur, geruntur, foris accedunt, excernuntur.*

Corpori ita neceſſariæ ſunt, vt ne viuere, multo minus ſanitate integra frui ſine illis liceat. In determinando igitur harum vſu legitimo ſudarunt autores plurimi, iique Clariſſimi, *Cardanus, Ficinus, Horſtius, Sennertus* aliique. Sed vt paſſim in foro medico accidere ſolet, facilius ac promtius regimen earum præſcribitur, quam obſeruatur, tum ob multorum mores medicis conſiliis contrarios, tum etiam fortunam quorundam tenuem, hanc vel illam diætam ſeuere prohibentem.

Loco poſtremo poſita vox *Idoneus* requirit, vt ne in quantitate, qualitate, vtendi modo, tempore aut aliis circumſtantiis committatur error. Quæ vt diſtinctius appareant, de ſingulis rerum non-naturalium ſeorſim erit agendum, & quidem in

SECTIONE II.

Examinanda ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΑ.

CAPVT I.

Aerem Literatis deſignat.

AEr pabulum tum ſanorum, tum ægrorum momentaneum, mutationes varias tunc patitur, quando ipſi particu-

ticulæ aſſociantur, nunc ſalinæ, nunc ſulphureæ, nunc mercuriales, arſenicales aliæque venenoſæ, pro anni tempore, cœli conſtitutione, locisque, quæ permeat diuerſis.

Et hæ mutationes non poſſunt non communicari cum corpore, cum aere ipſi carere nec minimo liceat tempore, &, elogio *Herodoti*, mutationibus eiusdem præcipue exiſtant in hominibus morbi. Afficitur proinde nunc humiditate, nunc ſiccitate, nunc frigiditate, nunc caliditate, nunc alia qualitate.

Hinc quæſtio oritur, quinam Literato, vt non minus corporis, quam mentis vigor ei conſeruetur, conueniat? Cum indiuidua ſecundum temperamenta itemque ἰδιοσυγκρασίας mirum in modum differant, & differentiæ iſtæ accurate comprehendi a Medico ſæpe difficulter queant; eligendus primo aer temperatus, deinde attendendum ad nocentia atque iuuantia. Quemlibet igitur, non modo in aeris, ſed & in omnium rerum non-naturalium vſu, corporis ſui conſtitutionem ſcrutari oportet, & quid ſibi proficuum, quid contra ea nocium, obſeruare. Hinc quæſtioni propoſitæ vix ſatisfieret, ſi generaliter aut frigidus, aut calidus &c. aer literatis conueniens ſtatueretur. Dantur caſus, vbi frigidus nocet, calidus prodeſt, præprimis poſt exercitia immodica frigiditate pori obſtruuntur, ſicque effluuia retinentur, quæ retenta putredini, laſſitudini præternaturali, febribus aliisque malis fomitem ſubminiſtrare posſunt facile inflammabilem. Quare conſultum minime videtur, poſt exercitia ad ſudorem vsque continuata, in loco ſubterraneo aut alio frigidiori leuamen quærere. Dantur etiam caſus, vbi contrario modo concludendum; Qui enim tempeſtate hyberna membra frigore rigentia calidiori foco credit, ex ſubſequentibus ſymptomatibus male ſe egiſſe ſentit.

Si

Si iudicii ac memoriæ actiones, quibus occupatos præ ceteris Literatos vitæ genus eſſe iubet, reſpiciantur, itidem abſolute nec calidus, nec frigidus conueniens dici meretur omnibus. Actio ſeu operatio iudicii tam proſpero ſucceſſu non gaudet, quando ſuſcipitur in aere frigido, quam quando in calido. Calida aeris conſtitutio ſpirituum motui amica, & conſequenter ideis pluribus formandis aptiſſima. Frigidior contra temperatura actionibus memoriæ fauet, hærentque tenacius, quæ loco frigidiori quis, tardius licet, quam quæ calidiori addidicerit.

Breuiter decidi quæſtionem putarim, aſſignando cuiuis temperamento & actioni aerem proportionatum, h. e. qualem quodlibet requirit indiuiduum.

A *Sennerto inſt. l. IV. p. 1. cap. 2.* ille quidem optimus cenſetur, qui in qualitatibus primis eſt temperatus, purus, nullisque inquinamentis infectus, ſerenus, lenibus ac ſuauiter ſpirantium ventorum flatibus agitatus, quique ſalubribus pluuiis interdum irrigatur. Paucis interpoſitis pergit: Talis aer calorem temperatum conſeruat, ſpiritus illuſtrat ac recreat, ſanguinem attenuat, corpus in integra ſanitate conſeruat, & ad actiones omnes alacre reddit, omnique ætati ac temperamento ſalubris eſt.

Annon vero Literatis, qui calidioris ſunt naturæ, aer ſalubris ſit etiam ille, qui ad frigidum inclinat, negare non auſim. Arbor incurua, ſi recta optetur, in latus oppoſitum blande eſt retorquenda. Hic loci a *Panſa* non diſſentiendum reor, dicente: Aer temperatus temperato inprimis homini, frigidior calidiori, calidior frigidiori, ſiccior humidiori, humidior ſicciori hominis naturæ vtilior. *Vid. lib. 1. de prorog. vit. p. m. 102. Jonſtonius*, ob iudicii rationem Literatis habendam, iubet functionem eius defendere, roborare, ac in ſtatu naturali conſeruare, aere (1) *ſubtili,* (2) *puro,* (3) *odoratiori.*

Talem præ ceteris anni temporibus vernum ſuppeditat, quando arbores foliis ſe induunt, brachiaque ſua floribus ornant fragrantibus. Deambulatione tunc temporis inſtituta moderata, præprimis locis iis, vbi tiliarum prouentus felix, mirum quantum vires roborentur animales.

Roborantur ac reficiuntur quoque, quando aer temperatur flatu ſubſolani. Ventus hic, vtpote e calida ac ſicca mundi plaga ſpirans, calidæ ſiccæque naturæ eſſe ſolet, viribusque noſtris admodum gratæ. Sequitur inde Muſea eſſe debere Orienti expoſita, vt liberum purumque admittant aerem. Nec incommodum, feneſtras quoque aperire Muſeorum ac Bibliothecarum, vt concluſus aer ventiletur, atque a putredine præſeruetur. Eundem in finem granaria in faſtigiis ædium, cum feneſtris ad orientem ac ſeptentrionem, *Verulamius* collocari commode ſcribit.

Septentrionalem quod concernit, reſpectu orientalis ſecundum ſalubritatis gradum obtinet, & frigidus ſtatuitur ac ſiccus. Dignum notatu, quod in ſeminio venenato profligando reliquis omnibus palmam præripiat, adeo, vt peſtis ex eo oriri ſolita, raro aut nunquam tempus hybernum, quo Septentrionales dominium vtplurimum tenent, ſuperaſſe ſit obſeruata.

Occidentales tertio ponuntur loco, frigidi ſunt ac humidi, potiusque vegetabilium, quam animalium generi proficui.

Meridionales, vtpote vaſtum mare & maximas paludes tranſeuntes, putredinis miaſmata ſecum vehunt promtiſſima. Caliginem viſui obducunt, caput grauant, ſua dum humiditate partium fermentationem blandam ac naturalem impediunt. Plura qui deſiderat hac de materia, adeat *Sennertum*, *Quercetanum*, *Magirum*, *Horſtium*, aliosque.

Studioſus ſanitatis, propriam naturam exploratam habens, ex dictis quodammodo perſpicere poteſt, quemnam ad-

mittere aerem debeat, quo minus in actionibus naturalibus impediatur; vtque pro circumſtantiarum ratione alteretur, corporique amicus reddatur, per contraria corrigendus eſt.

Aer, qui contraxiſſe præſumitur μιάσματα venenata, corrigi debet accenſis *baccis* atque *fruticibus iuniperi*, *foliis abſinthii* ac *rutæ*, itemque *cornibus* varii generis. A *Sennerto lib. 4. c. 5. de peſt. præſ.* commendatur puluis ſequens:

℞ *bacc. iunip.* m. IV. *herb. rutæ*, *ſabinæ*,
rad. helenii, *cort. ext. betul.*
corn. hirc. raſp. a. m. ij. *fol. querc. myrrh.* a. ℥j.
M. F. Puluis.

In conſtitutionibus malignis etiam aerem atomis atque effluuiis animatis imprægnatum nos inficere, tradit *Kircherus lib. de peſte.* Emendari autem poteſt putredinem inhibentibus, ambuſto *abſinthio*, ⊖*lo*, *nitro*, in aceto & aqua decoctis. Exhalans vapor ea exanimat & internecioni tradit, paria huic præſtat ſuffimentum ex *pice*, ♀*e* & *ſale*.

Cum indiuidua, vt dictum, diſcrepent, hoc loco monendum, vt quilibet ea eligat ſuffumigia, quæ naturam ſuauiter afficiant. Quibusdam nauſeam quædam excitant, aliis alia ſuffocationis periculum minitantur, quod a poſteriori vt plurimum ſaltem a Medico cognoſcitur. Nec ſubticendum, quod in ſuffitibus fumus denſior ac craſſior, ex optimis ac pretioſiſſimis licet excitatus ſimplicibus, plurimum obſit viribus animalibus: hinc e Muſeis exeundum, donec diſpergantur nebulæ craſſiores.

Calidus ac ſiccus aer, ſi cui moleſtias pariat, temperari poteſt linteis madidis in conclauibus ſuſpenſis, per fuſionibus ex aqua frigida factis, ſparſione foliorum *vitis*, *ſalicis*, *nymphææ*, *roſarum*, aliorumque refrigerantium ac humectantium.

Frigidum emendare docet *Horatius*, *lib. 1. Carm. Od. 9.*

Diſſolue frigus, ligna ſuper foco
large reponens: atque benignius
deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota.

Auſtrinus ac humidus aer corrigi aut euitari ſolet clauſis conclauibus, foco luculento, ſtratisque per Muſea *floribus ſaluiæ, lauendulæ, rorismar. maioran. thym. ſerpill.* nec non fumo, quem *ſuccinum, thus, ſtyrax calamita, benzoe, ſandaraca Arabum*, ſeu *gummi iuniperinum, tacabamacæ, elemi, animæ, maſtiche, ladanum*, aliaque ex his compoſita accenſa præbent.

Accidit nonnunquam, vt tempora nocturna Literati ſtudiis conſecrare cogantur, ſicque opus habeant candelarum vſu. Harum fumo vero cum aer in muſeis ac conclauibus mirum in modum alteretur, imitandum famæ illuſtris virum putarim, qui fumum candelæ tubo e laminis ferreis parato per feneſtram pulchre educit. Quando vero aeris noxa propter rationes ineuitabiles ferenda, Literatus eo dirigat curam, vt reſarciatur reliquarum rerum non-naturalium vſu commodo. Nec conſuetudo ex animo mittenda: conſuetus quippe aer, deterior licet, inſueto, vtut ſalubriori, ſalubrior.

CAPVT II.

Quid in alimentorum aſſumtione obſeruandum, determinat.

Corpus humanum horologio concinne comparatur. Hoc ſi cura decenti tractatur, & oleo conuenienti tempeſtiue inungitur, vſui deſtinato aptum, & ab aeris iniuria aliisque incommodis illæſum diu conſeruatur. Corpus noſtrum, omnesque e quibus compoſitum eſt partes eius rite funguntur officio, modo decenti tractentur alimentorum vſu. Hoc obſer-

obſeruatur, quando in aſſumtione alimenti (1) ποσότης *Quantitas*, (2) ποιότης *Qualitas*, (3) χρόνος *Tempus*, (4) τρόπος τῆς χρήσεως, *vtendi ordo* caute attenduntur.

Ratione Quantitatis, Literati, cuiuscunque ætatis, eo laborare debent, vt aſſumta non virium grauatio, aſt inſtauratio excipiat; ſiue, tantum ventriculo propinandum, quantum ſine mentis operationibus impeditis poſſit concoquere. Id qui obſeruat, curam ſanitatis gerit prudentiorem iis, qui cibum ac potum pondere ac numero certo menſure ſolent. Quod idem notatu digniſſima verba *Hippocratis l. de vet. medic. c. 15. & 16.* requirunt: Δεῖ γὰρ μέτρου τινὸς στοχάσασθαι. Μέτρον δὲ οὐδὲ σταθμὸν, οὐδὲ ἀριθμὸν οὐδένα ἄλλον πρὸς ὃ ἀναφέρων εἴσῃ τὸ ἀκριβὲς, οὐκ ἂν εὑρήσεις ἄλλο, ἢ τοῦ σώματος τὴν αἴσθησιν. *Oportet modum aliquem coniectare. Modum autem, neque pondus, neque numerum aliquem ad quem referas, cognoſces: certitudinem enim exactam non reperies aliam, quam corporis ſenſum.*

Quantitatem variant tum anni tempora, tum Literatorum conditiones diuerſæ. Hyeme plus, quam æſtate, cibi ingerendum ſuadet calor tunc temporis concluſus, coctionemque mire promouens. Sanguinis etenim particulæ ſubtiliores, calidiores ac concitatiores, non tam facile per cutis poros, frigore tum coarctatos, quam æſtate tranſpirant; quapropter maiori copia in ventriculum aliaque membra feruntur, digeſtionem ac coctionem adiutum. Conſentit *Carteſius epiſt. 52. p. 1.* Pro varietate conditionum, quorundam fortunæ corporis exercitia permittunt, qualia ſunt ſaltandi, equitandi, digladiandi & ſimilia, de quibus *Moſcheroſch de Exercit. Academicis* conſuli poteſt: Quorundam vero res anguſta domi ea prohibet, iuuatque hos doctis impalleſcere chartis. Illos manu liberaliori cibare omnino decet: Hos non item. Ratio eſt, quia meditationibus continuis actiones naturales non, vt mo-

tionibus ac corporis exercitiis, promouentur, ſed ſufflaminantur. Ne tamen natura horum plane ſuccumbat, erigi ac confortari poteſt gutt. aliquot *ſpiritus* ⊕*li ſimplicis, philoſophici, ſalis, elixiris proprietatis, pilulis aloephangin.* horulæ ſpatio ante paſtum, aut, pro circumſtantiarum varietate, tempore matutino aſſumtis.

Abſtinentiam facili negotio medici præſcribere poſſunt illis, quos parce cibare ſors iubet tenuior. Verum quibus fortuna epulas conceſſit lautiores, difficulter ſuadetur; admodum enim moleſtum, cibos delicate apparatos uſurpare ſaltim oculis. Tollere omnem moleſtiam poſſunt ac debent commoditates, ex abſtinentia ac frugalitate emergentes, quas longa ſerie enumerat *Leſſius in Hygiaſtico p. m. 58. ſeqq.* Nec in exceſſu nec in defectu peccandum, ne morbi contingant, *vid. 1. aphor. 4. & ſeqq.* Non viuere oportet, vt edas, ſed edere, vt viuas. Male igitur faciunt illi Literati, qui ad demenſum cibant, vix id corpori ſuggerentes, quo neceſſe habet, multo minus ad ſatietatem.

Multi etiam delinquunt, qui exiſtimant, oportere ſe mundo emori, abducere ſe omnibus conuentibus familiaribus, & libris, non Libero inhærere. Sed merito non inuidendum literarum amatoribus, vt interdum ad refocillandos ſpiritus hilarius viuant, dummodo modus non excedatur, quæ verba ſunt *Laurembergii comm. in mnemon. Ciceron. a Nobiliſſ. & Excell. D. PRÆSIDE edito.* Sin vltra terminos tranſitus fiat, potiſſimum quoad potum, cogitandum eſt cum Cyro apud *Xenophontem*, vino mixtum eſſe venenum, memoriæ puta, ingenii ac iudicii.

Si quis vero exceſſus fuerit commiſſus, abſtinentia corrigitur commodius, quam medicamentis purgantibus, atque exercitiis vehementioribus. Sic natura ſibi relicta digerenda

digerit,

digerit, fermentanda fermentat, corporiſque diſcordiam concordem, ſine qua nulla operationum feliciter perficitur, reſtituit.

Ratione Qualitatis ea hic locum habent præ reliquis, quæ partium ſunt tenuium, euchyma, cum quadam humiditate iuncta. His non modo vires reparantur animales, ſed & obſtructiones aluinæ, cerebri functionibus maxime infeſtæ, præcauentur. Nulla tamen regula ſine exceptione, igitur neque hæc. Etenim alii particulis abundant ſalinis; alii ☿reis; alii ſeroſis; alii ſulphureis, vt, qui eundem cibum, etiam optimum in ſuo genere, omnibus commendare auderet, fruſtra eſſet. Ἰδιοσυγκρασία cuiuslibet eſt reſpicienda, quidque hæc admittat, quid reſpuat, probe expendendum. Si vero quæratur, an varietate ciborum vti conceſſum ſit literato; Diſtinguendum nos docuit *Nobil. D. PRÆSES, Præceptor de vote colendus*, inter varietatem æqualem & inæqualem. Si cibi non contrariis pugnantes frontibus aſſumantur, bonum eſt, & hæc varietas tum appetitum delectat, tum ſtomacho potius prodeſt, quam nocet. Ea vero quæ ſunt inæqualia, abſint a menſa, *τὰ γὰρ ἀνόμοια στασιάζει, inæqualia*, Coi teſtimonio, *ſeditionem mouent.* Hinc lacticinia & acida, dulcia cum amaris, medicamina cum alimentis, aliaque eiusmodi diſcordia non facile commiſceat. Etenim caſeus, iuſcula lactis & alia lacticinia, cum cibis & aceto, vino auſtero, cereviſia vetuſtiore, aut alio quouis acido paratis aſſumta præcipitantur, corrumpuntur, naturæque noſtræ qualitates inimicas adſciſcunt, ſicque arthritidis, calculi, ſcabiei, ſcorbuti, mali hypochondriaci, aliorumque affectuum melancholicorum ſemen in corpore ſpargunt.

E vegetabilium genere quæ petuntur alimenta, ac referta ſunt facultatibus medicamentoſis, cum difficultate aliqua co-

quun-

quuntur ac aſſimilantur. Quæ animalium genus ſuppeditat, & magis familiaria ſunt naturæ, præ prioribus expetenda. De vtrisque prolixe *Sebizius Tract. de Alimentis* ſcripſit. Optime ſibi conſulit Literatus, qui ventriculum & vegetabilium ac animalium generi aſſuefacit, adhibita per aromata, ſi qua opus, correctione. Sic mutationes pro neceſſitate ferendæ feruntur facilius, & noxiæ qualitatis alimenta ſæpe redduntur innoxia, ſecundum illud *Hippocraticum*: τὰ ἐκ πολλοῦ χρόνου συνήθεα, κἂν ᾖ χείρω, τῶν ἀσυνήθων ἧσσον ἐνοχλεῖν εἴωθε. *Conſueta multo tempore, etiamſi deteriora fuerint, inconſuetis minus moleſtare ſolent, 2. aph. 50.*

Ratione Temporis ſiue quantitatis diſcretæ, conſuetudini pariter ac temperamento obſequendum. Conſuetum tempus ſubito temere mutatur. Bis igitur de die cibo refici ſoliti, dum & ſanitati & negotiis conuenienter agunt, conſuetudinem non mutent, niſi etiam conſtitutionis propriæ mutationem timere velint. Gracilioribus tamen nonnulli ſæpe, at parum vna vice, comedere vſui eſſe contendunt. Dantur alii, qui ſæpius per diem ventriculum infarciunt, eum in finem, vt formam ſibi concilient ſpecioſam ac amœnam, ſed id ſæpiſſime efficiunt, vt tabe conficiantur, ſeque formæ amœnitate priſtina defraudent. Nec id mirum, quem enim fugit a ſuperfluitate aſſumtorum abundantiam ſeroſitatum, ab hac caloris ac caloris mutationem, temporisque ſucceſſu nutritionis deprauationem oriri? Noctu alias coctio, interdiu diſtributio melius perficitur.

Ratione ordinis in id incumbendum, vt lubricantia præmittantur: ſtrictoria vi prædita agmen claudant. Sic præcauentur obſtructiones, febres, aliaque mala neruoſo generi periculum minantia. Quibus tamen aluus vltra debitum aperta, ordine inuerſo vti conuenit. Nec me in hac ſententia

ter-

terret experientia anatomica, quæ cibos in ventriculis multorum animalium ſine ordine poſitos demonſtrauit. Sicciores cibos potus interſtitio irrigandos iubet fermentatio, quæ in humido, quam ſicco, negotio promouetur faciliori.

Potulenta fortiora, qualia ſunt vina Hiſpanica, ex Italicis quædam, præprimis Neapolitana aliaque, quibusdam aqua diluere in vſu. Num id Literatis proficuum, diſpicere lubet.

Minus ſalubre id eſſe euincere videtur aquarum cruditas, quæ apta nata 1. ad coctionem ventriculi & fermentationem retardandam: 2. imbecillitatem progenerandam: 3. ſpirituum agilitatem ſufflaminandam, Literatis maxime neceſſariam.

Hæc tamen obſtacula firma adeo non ſunt, vt affirmantium viæ inſiſtenti reſiſtere poſſint. Non inficias eundum, aquis cruditatem ineſſe, ob quam liberius ſumtæ ventriculi tonum laxant, & fermento eius prius obtuſo & eneruato, fermentationem naturalem impediunt. Aſt forti vino commiſta aqua conſtituit miſturam gratiſſimam, cruditasque aquæ corrigitur actiuitate vini excedente, vt duo hæc iuncta coctionem magis promouere poſſint, quam alterutrum ſumtum liberius. Hinc *Excell. Dn. D. Tackius Chryſog. ſua animal. & mineral. p. m. 99.* Dilutum, *inquit*, aqua merum, vt antiquis præferri cœpit: Sic dolendum, hodierno noſtro ſeculo id ipſum in mortalium detrimentum euileſcere cœpiſſe, cum ſic nocituri ſpiritus frangantur, fæculentiæque terreſtres rectius ad vreteres, mediante lympha, deducantur, neque tam cito coagulationi ſpiritus vini pareat, ſi ſit temperatus. Notum enim eſt, quam ſubito coaguletur vini ſpiritus ſubtiliſſimus, correptus a ſpiritu vrinæ. Vnde ſabulum, coagulationes ſanguinis, calculi, obſtructiones, affectus ſcorbutici, putredines, empyemata & abſceſſus, ſeu ſenſuum torpores, motus imbecillitates & tandem repentina abolitio principum facultatum,

 Quan-

Quando igitur aqua (2) imbecillitatem generare dicitur, id de aqua interpretandum venit ſimplici, & quidem liberius iuſto ſumta. Vino infuſa fortiori vires ventriculi ita tutatur, vt vini aculeos ferre poſſit innocuos. Mihi procul dubio aſſenſum præbent, qui Baccho vltra debitum litarunt, ardoremque ventriculi e vino fortiori contraxerunt. Reſtinguere hunc tentant aquæ potu, & ſane negotium ita ſuccedit, vt ſcripto metrico gratum erga aquam animum teſtandum exiſtiment. Rationi non diſſona hæc videtur cura; ſpicula namque, quæ vinum ventriculo non minus, quam toti corpori deſtinat, retorquentur & aquæ immittuntur, quæ in modica quantitate aſſumta ſic quodammodo ſubtiliſatur, & cruditatem, quam natura ſua habebat, amittit, reliquisque humoribus amice conſociatur, modo pro circumſtantiarum ratione quies loco idoneo hauſtum excipiat iucunda.

Nec (3) ſpirituum agilitas patitur nocumentum, modo non ipſum vinum ſit ὀλιγοφόρον, & ob aquoſitatem excedentem aquæ parum vel nihil ferat. Potius remora ipſis aduenit ex vſu vini mercari. Hoc prima fronte a veritate alienum cuidam videri poſſet, ob ſpirituoſas & ad motum promtiſſimas vini particulas. Qui vero manu chimica tractauit vinum, facile fatebitur, illud non tantum ſpiritu ſubtili, penetrante ac confortante turgere, ſed tartarea, ſalina ac ſulphurea, narcoticaque ſubſtantia, ſpiritibus, adeoque Literatorum actionibus, modo peculiari infenſa. Hanc affuſio aquæ modica diluit, temperat, ſicque impedit, quo minus facultates narcoticæ ſpirituum agilitati reſiſtere poſſint.

Sunt etiam aliæ vini correctiones in vſu, per *ſuccos acidos citriorum*, *limonum* & *aurantiorum*, quæ vt tutæ ſunt ac iucundæ; ſic merito commendandæ.

Cum in præparatione alimentorum etiam reſpectus per-

ſonarum

ſonarum ſit habendus, capiti huic annectere lubet præceptum *Panſæ*, iis fortaſſe, qui in Academiis viuunt, non inſuper habendum. Coqua, *inquit p. m. 128. lib. de pror. vit.* ſit lepida, formoſa, non auſtera, ſed gratioſa, non annis pannisque obſita, ad cuius in mentem reuocationem nonnulli in vomitus periculoſos incidere ſolent. Omnis ſpurcities inviſa noſtræ naturæ. At quænam hæc munditiés, ſi coquæ foco adſtantes de pulicibus capiendis ſint ſolicitæ? Cuiusmodi beſtiolas ſæpe tanto inſequuntur ardore, vt iſtæ præ nimio terrore de fuga ſibi proſpicere, & charybdin deuitare volentes in Scyllam incidant, & iuſculis quandoq; immerſæ pereant. Quis non adhorreat eiusmodi ſordidas venatrices, ad ſues ablegandas?

SECTIO III.

Siſtit τὰ πρ[illegible]λόμενα.

CAPVT I.

De Somno Literatorum.

SOmnum ac vigilias moderate ſe habentia, ad corporis non minus, quam animi functiones pondus afferre maximum, experientia quotidiana loquitur. Sed vt πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, *omne nimium naturæ inimicum;* ita & ſomnus ac vigiliæ, vtraque modum excedentia mala ſunt, *2. aphor. 3.* Somno nimio qui dediti ſunt Literati, humoribus pituitoſis replentur, mentis aciem amittunt, memoria priuantur, ſtuporeque ac ſegnitie obruuntur. Somnus refectioni neceſſarius eſt, hunc tamen ſi per dies & noctes continues, mors erit, eleganter ait *Seneca l. de T. A. p. 333.* Vigiliis contra indulgentes immoderatis, primo patiuntur affectus iam recenſitis contrariam faciem repræſentantes, tempore vero ſubſequente iisdem

dem redduntur obnoxii. Ratio videtur eſſe, quod continuis vigiliis nimis agitantur ſpiritus animales, qui affectuum calidorum ſic agitati vtplurimum cauſa exiſtere ſolent. Cum vero fermentatione & agitatione hac præternaturali particulæ in humoribus actiuæ ſenſim ac ſenſim euolent, ſanguis vappeſcere quaſi, adque conſtitutionem frigidam diſponi incipit. Hæc vt præcaueantur, ſomnus Literati ſit (1) moderatus, (2) nocturnus, (3) non ſtatim a cœna capiatur, (4) decubitu fiat conuenienti.

Somnus (1) moderatus tunc eſt, quando durat ad coctionem abſolutam, viriumque reparationem. Idque in mediæ ætatis literatis communiter ſeptem, octo aut nouem, horis contingeri ſtatuitur. Septem horas nonnulli præciſe determinant; Sed limitatione omnino opus eſt, & diſtinguendum inter ventriculi coquentis, & alimenti coquendi conſtitutionem ac qualitatem. Imbecillitate ventriculi quadam laborantibus dormiendi terminus longior conſtituendus, id quod a *Celſo* approbatur *lib. 1. c. 2.* Qui bene concoxit, mane tuto ſurget: qui parum, quieſcere debet, &, ſi mane ſurgendi neceſſitas fuerit, redormire: qui non concoxit, ex toto quieſcere, ac neque labori ſe, neque exercitationi, neque negotio credere. Etiam alimenti tum maior quantitas, tum quoque cruditas ſomno longiori vti, plumisque calentibus diutius ſolito inhærere iubet, ſi quis per diem ſtudiis ſuis idoneus viuere velit. Aurora muſis amica, ſed ſaluo corporis debito. Non defraudandum eſt corpus quiete, vt vigilet animus; danda eſt remisſio animo, vt corpus melius & alacrius a quiete ſurgat.

II. Nocturnum diurno præferendum dictitat (1) noctis ſuaue ſilentium, quo fit, vt ſenſus minus irritentur obiectis. (2) Vmbræ nocturnæ, quæ idem præſtant. (3) Conſtitutio aeris frigidior, qua pori clauduntur, viſcerum coctiones promouentur, ac amico vapore cerebrum perfunditur.

Sæpe

Sæpe autem accidit, vt literatis ob cauſas ineuitabiles vigilando nox ſit tranſigenda, quo caſu ſomno horas matutinas dicare conuenientius, quam pomeridianas. Peior ſomnus, ait *Cous Prænot. c. 9.* qui a tertia diei parte ad noctem vsque capitur, quam qui matutino tempore fit. Cauſæ autem asſignari ſolent: (1) Breuitas temporis inter prandium atque cœnam. (2) Somni meridiani affectus moleſti; Replet caput vaporibus, ſenſus ſtupidos reddit, fluxiones concitat, corpus quaſi ἑφθὸν *elixatum* atque turgidulum reddit. (3) Fit contra τὸ συνηθὲς κατὰ φύσιν. Interdiu ſpiritus atque calor ad aerem lucidiorem mouetur ſponte, quem ſomnus cogit viſcera ſua repetere. Inde fit, vt hinc inde diſtractus, ac corpus ipſum turbetur. Vid. *B. Rolfinc. Ord. & method. comm. l. 2. Sect. III. c. 54. p. 125.* Non nocet vero adeo ſomnus meridianus, ſed confert potius 1. debilioribus cauſariis, 2. ſiccioribus, & ſalinis humoribus pollentibus naturis, 3. qui debili ſunt ventriculo ex coctionis defectu, præſertim ſi conſuetudo, ætas & alia id permittant. Nocturnum vero ſomnum commendamus literatis non ſolum, quatenus opponitur diurno, ſed & vigiliis & lucubrationibus nocturnis. Olent lucernam ſæpe ſcripta, ſed corpus a Pallade pallorem mutuatur, a Minerua hac nocturna minuuntur nerui: Non vim ſuam habet ventriculus, eleganter ait *Barclaius*, euocato ad laborantis cerebri ſubſidium igne; non cerebrum, intempeſtiuo ſolicitatum ſtudio. Hinc mirum non eſt, quod bina potiſſimum literatorum peccata, morbum eorundem familiarem, affectum puta hypochondriacum, cauſant: lucubrationes & vita ſedentaria.

III. Cœnam ac ſomnum minimum hora ſeiungat, ne actiones animales, quibus literatus præ reliquis opus habet, obtundantur. Ii quippe, qui a cœna ſtatim ſomno obrui ſolent, vtplurimum aliis hebetiores deprehenduntur.

IV. Decubitu conuenienti fiat. Decubitus ſupinus quamuis maxime naturalis a nonnemine ſtatuatur, naturæque conuenientiſſimus; tamen experientiæ, quæ ſæpius noxium ipſum demonſtrauit, ſubſcribendum, & rationibus ab anatomia ſuppeditatis adſtipulandum. In ſupino decubitu viſcera infimi ventris renibus magis incumbunt, ſicque ſeri ſegregationem remorari videntur. Deinde motui diaphragmatis, quod libere moueri amat, idem reſiſtit. Somnum in dextro latere incipere ventriculi ſtructura quodammodo iubet, in eo quippe pylorus, per quem emittitur, quicquid coctum ad inteſtina ablegandum. Quando chylus exiiſſe præſumitur, conſultum eſt decubitum mutare, laterique ſiniſtro innitendo ſomnum ad auroram vsque continuare, quo abſoluto ad priorem redire decubitum, vt non longius incumbendo lateri vni comprimantur nerui.

Somno prouocando confert emulſio ſequens:

℞. *amygdalor. dulc. ambroſ. excort.* ℥ß.
ſem. papav. albi ℥ij. *melon. lactuc.* a. ʒj.
▽ *viol. nymphææ, lactuc.* a. ℥ii. ß. F. emulſio, percol. edulc.
ſir. papav. ſimpl. q. ſ. ad gratiam. S. Schlafmilch.

Lotio pedum itidem cum fructu adhibetur e ſequentibus parata:

℞. *fol. lactuc. ſalic. origan.* a. miij.
flor. chamæmel. nymphææ. a. mj.
rad. althææ, aſari bene olentis a. ℥j.
ſummit. anethi mij.
capit. papav. n. x. Inciſ. D. ad Ch. S. Species zum Fußbade.

CAPVT II.

De Motu.

MOtus corporis *Jonſtono Lib. I. tit. 2. c. 2. Syntagm. Med.* eſt eius per varias exercitationes ac labores commotio. Hunc inter res alias maxime vtiles ſummeque neceſſarias, ad humani corporis integram ſanamque conſtitutionem conſeruandam, plurimasque eiusdem languores ac infirmitates præcauendas, in quas alias homo ex nimio otio ac quiete facile præcipitaretur, ſibi primum locum vendicare ait *Quercetanus Diæt. polyb. c. 11. ſ. 2.* Cogitet igitur literatus, quod non poſſit ſanus manere, licet edat bene, niſi & moueatur, iuxta *Hipp. l. 1. de diæt.* quod ipſum præceptum eſt *Syracidæ c. 32. v. 27.*

Vt vero & huius vſus legitimus appareat, quantitatem eius, quam vulgo ad ſudorem incipientem corporisque rubedinem intumeſcentem extendunt, examinandam ſumo.

Sudor autem incipiens corporisque rubedo intumeſcens, non in omnibus eodem modo obtinetur: varianda hinc exercitia (1) pro *Temporum*, (2) *Locorum*, (3) *Subiectorum* varietate.

I. Quoad *Temporum varietatem* (1) Vernum, autumnale atque hybernum, exercitia exigunt longiora, quam æſtiuum. Hoc enim facile ſanguinem aliosque humores parte ſubtili ac ſpirituoſa priuat, vt corporis amica fermentatio ceſſare incipiat, aliaque ſuccedat auſtera, damnoſa, totique œconomiæ contraria. Quid igitur mirum, ſi poſt longiorem pilæ luſum æſtatis tempore æſtuante, quis obruatur laſſitudine inſolita, appetitu proſtrato, atque incendio circa præcordia moleſtiſſimo. (2) Si partes diei reſpiciantur, hora matutina a quibusdam modicæ commotioni dicatur. Nec male; excrementa enim ad excretionem mouentur. (3) Demum tempus paſtum præcedens optimo iure motui commodiſſimum

mum pronunciatur, & quæ motui commoda adſcribuntur, maximam partem intelligenda veniunt de ciborum aſſumtionem præcedente. Mos igitur in Academiis eſt laudatiſſimus, quo exercitia ſaltatoria, gladiatoria, aliaque horis paſtum præcedentibus a Literatis aſſignantur.

II. *Locorum varietas* impedit, quo minus eadem commotio eidem ſubiecto emolumento eſſe poſſit. Loca calidiora igitur cum rarefaciendi vi polleant, temperies calida ac ſalina diu id tolerare nequit, ni quis depleri velit ſpirituoſa atque actiua corporis ſubſtantia. Frigidis contra in calidis locis exerceri conducibile. Humidiora corpora cum emolumento maiori mouentur ibi, vbi calidus & ſiccus aer dominatur, tunc enim eo magis corporis hæc exercitatio redundantem in toto corpore ſeroſam humiditatem abſumit, quæ verba ſunt *Piſonis de morb. ex ſeroſ. colluv. p. 13.* Quæ igitur loca Orientem ſpectant, temperamentis humidis eligenda ad exercendum; Calidis, quæ Septentrionem, ſub vmbra & arboribus odoriferis. Breuiter: Loca aerem contineant cuiuis proportionatum.

III. Varianda exercitia pro *Subiectorum varietate*, Literati, prout ſuperius dictum, diuerſæ ſortis ſunt ac conditionis, omnes tamen, ſi ſanitate integra frui ament, corpora mouere tempore iuſto debent ac ventilare, Etenim quilibet

Cernit, vt ignauum corrumpant otia corpus,
vt capiant vitium, ni moueantur, aquæ.

Lautioris qui ſortis ſunt, hincque pleniore ac lautiore victu vtuntur, ante cœnæ ac prandii aſſumtionem cum εὐφορίᾳ ad ſudorem incipientem & ruborem exercentur, iis præprimis locis, vbi aeris nociui acceſſus, vt in ſphæriſteriis quodammodo fit, excluditur. Sic pituitoſi ac frigidi humores in ventriculo rarefiunt, qui efficiebant, quo minus appetitus ſtimuli ſentirentur. Tenui contra victu qui contenti viuere coguntur

guntur

guntur, ſuper ſedere omnino motu vehementiori poſſunt, iisque ad appetitus excitationem deambulatio modica ſufficit. Hi ludibrio ſe exponunt non iniucundo, quando, cur exercitiis ſaltatoriis aliisque ſumtuoſis nummos conſecrent, quæſiti reſpondent, vt appetitum ventriculi excitent. Quid opus oleum camino?

Omnia hæc fiant moderate. Non vrgeatur nimiis corpus exercitiis, vbi *creber anhelitus artus, aridaque ora quatit, ſudor fluit vndique riuis.* Nec, ſi forte paulo largius incaluerit, æſtuans exponatur aeri frigido, quod *Cardanus l. 13. de rer. variet. cap. 63.* inter incommoda refert, quæ maximam partem humani generis tollunt, quod pluribus probare huius non eſt loci.

CAPVT III.

Circa animi παθημάτων *verſatur.*

NUllus oritur affectus, qui non cum ſanguiue ſpiritus afficiat. Aut enim *rarefacit*, aut condenſat. Prius præſtat amor, ira, gaudium. Poſterius triſtitia, timor, deſperatio. Sanitas autem magis in principiorum noſtrorum rarefactione, quam condenſatione conſiſtit. E quo fluit, Literatos, quibus condenſatio turbidos ac opacos ſpiritus, operationibus intellectus minime fauentes, gignit, nonnunquam amare, iraſci, gaudere cum ſanitatis emolumento. Pituitoſis atque cachecticis etiam *Hippocrates 2. Epid. 4. t. 24.* iram commendat: ἐπιτηδεύειν ὀξυθυμίην ἐμποιεῖν καὶ χρώματος ἀναλήψιος ἕνεκα καὶ ἐγχυμώσεος. *Diligentia adhibenda eſt, vt excandeſcentia inducatur, & coloris reparandi, & ſanguinis in vaſa ſubter cuticulam colligendi gratia.* Iisdem ſic affectis gaudium & amorem proficuum eſſe, e natura eorum colligere licet. Æmulantur facultatem alimentorum, & medicamentorum, quæ partium tenuium

fluuium ſunt, viresque craſſiora ſubtiliſandi ac volatiliſandi obtinet. Moderatæ igitur ſi iis Literatus indulgeat, nutritionem inde ſentiet ſuauisſimam, nec exceſſuum pericula ipſi ſunt timenda, *a Quercetano in Diæt. polyh.* enumerata. De moderandis autem affectibus *Carteſius p. 1. Epiſt. 24.* ſic loquitur: Scio equidem imposſibile fere eſſe primis, quos noua in nobis infortunia excitant, tumultibus reſiſtere; quin imo optimorum ſæpe ingeniorum affectus quam maxime violentos eſſe, inque illorum corpus vehementisſime agere. Sed ſequenti die, ſedata per ſomnum commotione, quam eiusmodi caſus in ſanguine excitant, mihi videtur poſſe quemlibet animo componendo & tranquillando tum demum operam dare; quod fit incumbendo conſiderationi emolumentorum omnium, quæ nobis ex eo accedere poſſunt, quod vt magnum malum pridie reſpectabamus, noſtramque a malis, quæ in eo imaginati fueramus, attentionem auocando.

Quid Muſica in excitandis ac diuerſimode formandis animi commotionibus valeat, in aprico eſt. Hæc mentem componit: curas ac triſtitiam pellit: labores lenit: Spiritus recreat ac excitat.

SECTIO IV.

Ἐκκρινόμενα proponit.

CAPVT I.

De primæ coctionis recrementis.

QUi bene ingerit ac digerit, nec tamen bene egerit, ſanus degere nequit, vt ſupra laudatus *Excellentiſſimus D. PRÆSES* in lectionibus publicis neruoſe nos docuit. Ratio eſt, quia cibus ac potus, vt & aer, non in totum corporis noſtri membris adſimilantur, ſed ſubtiliores ſaltem particulæ. Terreſtriores

ac calori noſtro coquenti ac digerenti præpotentes, natura ſtimulata foras protrudere laborat. Hinc pro excrementis, tam primæ quam ſecundæ ac tertiæ coctionis, emunctoria ac foramina ſtruxit varia, quorum in ſuprema cauitate ſeptem, in infima duo numerantur. His & pori accenſendi, de quibus *Bartholinus & Schenckius.*

Quod primæ coctionis recrementa, quæ per aluum natura eiicit, ſpectat, peccant ea vel vltra tempus retenta, vel ante tempus excreta. Prius ſi accidat, Literatis incommoditates plurimæ oriri poſſunt. Inde nimirum caput vaporibus tentatur, vniuerſum corpus ingraueſcit, ventriculi coctio impeditur, & appetitus deiicitur, lumbi imbecilles redduntur, vt habet *Jonſton. Syntagm. Med. vniu. lib. V. tit. III. cap. 2. art. 3.* Igitur *Horſtii* conſilium hic locum meretur, quo excretiones quotidie promouendas præcipit, quod etiam natura prouida facere laborat, quando temperantiæ ſtudium, cauſas morborum mire præcauens, colitur, dum aſſumta in debita proportione ita immutantur ac fermentantur, vt homogenea vi caloris natiui partium nutritioni ac conſeruationi ſeruiant, heterogenea vero per conſueta naturæ loca, vi facultatis excretricis, ſecernantur. At vero cum ſæpius intemperantiæ, Medicorum nutriculæ, litetur, multi ſaltem neutralitate ſanitatis contenti eſſe coguntur, & ſæpe alui obſtructionibus aliisque incommoditatibus obnoxi redduntur. Hinc vt temperantes natura; ſic intemperantes ars iuuare debet, inque fæcibus vltra tempus retentis inter alia *Solenandri* linimentum commendatur, cujus deſcriptio hæc eſt.

℞ ☍ *amygd. dulc. recent. pingued. anſer. butyr. mai.*
vnguent. dialth. a. ℥iv. *colocynt. gr.* XVI. ⊖ ℈iß.
ſpecier. bier. ſimpl. ℈j. *dacryd. gr.* IV.
M. F. l. a. vngu. ad illinendum vmbilicum.

Solet

Solet etiam cum fructu ♀ri eſſentia cum 🜄 alcoliſato extracta, & in leni calore ad iuſtam conſiſtentiam redacta, ad guttas X. vel XV. in hauſtu vini ſingulis diebus, veſperi a cœna exhibita, in alui fæcibus mouendis commendari.

Prunorum decoctum & ſuauitate & operandi promtitudine multa ſuperat, maxime, ſi ei adiiciantur grana aliquot *dacryd. fol. Senn. Alexandr. Cryſtall.* ac *Cremor* ♀*ri.* Paſtui præmittendum hoc eſt, ſic aluum ſeruat apertam, viresque adſtringentium, ſi quæ aſſumantur, maxime obtundit.

Quibus vina arrident medicata, ii tempore verno *flores acaciæ noſtratis* colligant, vt ad vindemiæ tempus reſeruatis vinum recens affundere, & fermentationi committere poſſint. Paradigma poteſt eſſe ſequens.

℞ *Vini opt. recent. canth.* LX. *flor. acac. noſt.* m. XVI.
paſſ. min. ℔. ß. *prun. Damaſc.* ℔ii.
cinnam. fœniculi a. ℥ii.

Omnia hæc dolio committantur, & ad macerandum in cella reponantur. Vbi per menſem hæc miſta ſteterunt, vinum viribus imprægnatur tum alterandi, tum aluum egregie laxandi, vt mane alternis diebus, modice potum obſtructionibus varii generis reſiſtat. Quibus cereuiſia vino ſubſtituenda eſt, ii cereuiſiæ laxandi vires conciliare poſſunt, ſummitatibus *centaurii min. fumariæ, meliſſ. ſena Alexandr. rad. polypodii, aloe,* & ſimilibus.

Qui pilularis forma delectat, aſſumere poſſunt pilulas Aquapendentis, paratas ex aloe roſata, ante cœnam. Primas euacuant vias, & viſcera roborant ſine noxa, quæ ſucco roſarum emendatur. Quod ſi exaltatio virtutis harum pilularum optetur, *decocto fol. ſen. Alexand. panchymag. Croll. dacryd. trochiſcis Albandal* id præſtatur. Sic in ſphæram actiuitatis ſublimiorem locatæ, in doſi minori, duorum triumue granorum

norum pondere, felicius & quidem ſine noxa operantur. In vſu poſſunt eſſe & aliæ conſimiles, menſtruo accommoda ad aloes extractionem adhibito, quo nomine Francofurtenſes, Glaſſianæ, *Nobiliſſ. D. PRÆSIDIS, Præceptoris mei ſubmiſſa obſeruantia proſequendi*, & ex magis compoſitis marocoſtinæ, vel etiam ♀eæ *Quercetani*, *Bontii*, *Schroederi* vulgato ſunt in vſu, aſſumendæ ſemel vel bis, pro diſcrimine circumſtantiarum, in ſeptimana.

E contrario, quando alimenta ante tempus excernuntur, videndum, num cauſa adſcribenda aſſumtis alimentis, an viſceribus coquentibus, an venarum lactearum obſtructioni. Si aſſumta in cauſa, mutanda ſunt, eorumque loco aſſumenda facilioris digeſtionis alimenta. Si viſcera debilitata, confert vſus ⩪ ⊖*lis*, ⊕*li* ad gutt. 6. vel 8. ante paſtum ſumti, *theriaca, miſtura ſimplex, elixir proprietatis ſ. & antiſcorbuticum, eſſentia ligni aloes*, ♂ *abſinthiaca, decoctum carlinæ*. De poſteriori notari meretur, quod voto in diuerſis ſubiectis ita reſponderit, vt vltra expectationem ab vſu eius viſcera priſtinæ conſtitutioni fuerint reſtituta. Idem locum habet, quando viæ lacteæ obſtructæ chylum præter labi patiuntur, cum aperiendi vi polleat eximia. Eundem in finem commendandæ etiam ſunt *radices aperientes, graminis, rubiæ, eryngii, capparum, ononidis, apii, fœniculi, aſparagi, petroſelini, ruſci, tinctura ligni ſaſſafras eiusque decoctum*.

CAPVT II.

De ſecundæ coctionis recrementis agit.

SEcundæ coctionis, quæ a veteribus in hepare, a recentioribus rectius in corde ac toto ſanguine fieri ſtatuitur, excrementa varia obſeruantur. Horum famoſiora ſunt ſeroſum

per renes; biliosum, per porum choledochum excretum.

Vtrumque niſi tempore iuſto excernatur, turbas dare poteſt moleſtiſſimas. Qui autem ſibi hic conſultum cupit, atque ſeroſorum excretionem promotam, id operam det, vt alimentis admiſceantur diuretica, quibus vrinæ excretio iuuetur, variorumque malorum geneſis præcaueatur. Talia ſunt, præter radices aperientes dictas, *ſemen aniſi, fœniculi, charefol. bacca iuniperi, nux moſchota, amygdala amara, nuclei perſicorum, aqua deſtillata cinnam. cubebæ, cardam.* ∼ *ſalis, medicamenta* ♀*rea.* A quibusdam *butyrum* non ſalitum recens, ieiuno ſtomacho nucis caſtaneæ quantitate quotidie ſumtum, vias vrinarias laxare, ad vrinæ ſecretionem inſeruire, ac ſabulum calculi futuri tollere, dicitur.

Ne ductus bilarius obſtruatur, vſus radicum aperientium itidem præcauet, ſpecifice *Rhabarb.* eiusque *extractum, anima, eſſentia* & *pilulæ*, apertum tenent choledochum. Nec cereuiſia medicata, de qua paulo ante, fauet eiusmodi obſtructioni, quin potius quotidianus vſus laudabilem craſin partibus conciliat internis.

His liquorem pancreaticum annecterem, niſi autores in eius origine deducenda diuerſas fouerent ſententias. Sapore ſe prodit multiplici; modo acido, modo dulci, modo inſipido, modo amaro, ſicque anſam dubitandi multis præbet, an ad chyloſam, bilioſam aut lymphaticam naturam accedat, quod poſterius tamen verum eſt.

Si obſtructio huius præſens præſumatur, medicamenta laxantia, capite præcedente deſcripta, non ſine fructu in vſum vocantur. Vomitoria quoque indicationi huiusmodi ſatisfaciunt, cum Literati præ reliquis hypochondriorum obſtructionibus reddantur obnoxii, & vomitoria eorundem euacuationi inter alia apprime deſtinata ſint.

Fluxus

Fluxus hæmorrhodum commodius huc refertur, & rite habens a multis præſeruat morbis. Aperiuntur autem vaſa hæc hæmorrhoidalia in quibusdam quarto quoque anno, in aliis ſingulis annis, vt notat *Rondeletius cap. 23. meth. cur. morb. lib. 3.* In aliis multo frequentius. Fluxus eorum nimius, ſecundum *laudatum Autorem*, ſiſtitur ſanguinis miſſione e brachio, medicamentis repelentibus, ſympatheticis, abſtinentia: Promouetur interne aloeticis, exterius foliis ficuum aut panno laneo ſedi affricatis.

Spirituoſum excrementum, fuliginoſum vulgo dictum, quod per pulmones emitti ſolet, commodiſſime promouetur exercitiis moderate inſtitutis.

CAPVT III.

De tertiæ coctionis recrementis.

NEque tertiæ coctionis, quæ ſingulis partibus relicta, inſuper ſunt habenda recrementa. Et qui eorum rite ſeparandorum curam gerit, non minus ſanitati, quam munditiei ſtudet. A *Sennerto* duplux illud ſtatuitur, craſſum ac tenue.

Craſſum ſunt impuritates per cutem diſperſæ, & indumentis eam ambientibus inhærentes, nec non aurium, oculorum, narium ac dentium ſordes; Tenue, quod per ἄδηλον διαπνοὴν e poris euolat, vel ſenſibiliter per ſudores emanat. Vtrumque debitam requirit ſeparationem.

Illud tollendum (1) balneorum vſu conuenienti, (2) crebra indumentorum mutatione, (3) auriſcalpiis, (4) matutinis oris ac facie collutionibus, (5) motu moderato.

Huius ſiue tenuioris ſequeſtrationem promouent frictiones, corporisque exercitia, loco proportionato inſtituta. Sic pori aperiuntur, ac principiorum noſtrorum mutuo colluctantium ſuperfluitates ſubtiliores facilius egrediuntur. Sudores

in

in ſubiectis diſpoſitis promoueri poſſunt *Rob iuniperi, ſambuci, ∼ iuniperi, ſamb. miſt. ſimpl. Bezoard. mineral.* ad gr. VI. & VIII. *Cornu cerni uſt. Philoſoph præparat. &c.* Si cutis adſtrictior ſecretionem impedit, *Horſtius* iubet non modo lectorum tegumentis circa ſolis ortum ſudores adiuuare, ſed balneis etiam moderatis aquæ dulcis, tempore iuſto adhibitis, cutim adſtrictiorem attenuare ac humectare, ſicque habitum corporis muſculoſum a ſeroſorum copia liberare.

Non ſilenda Venerea excretio, ſpeciei non modo, ſed etiam ſanitatis cauſa conſtituta. Quæ an ad ſecundam coctionem, an ad tertiam referenda ſit, mihi decidendum hac vice non ſumo.

Sanguinis actiua principia ita hic exaltata eſſe videntur, vt ſemen non immerito in Elixir quaſi nobilisſimum abiiſſe cum *Williſio* dicendum ſit. Naturalis huius conſtitutio mire ſanguinem, imo totum corpus afficit. Viuido quaſi fermento ſanguinem imprægnat, vt volatiliſetur optime, totumque corpus ſuffundatur colore amœniſſimo non tantum, ſed & calore ac virium robore exoptato. Circa huius igitur excretionem quædam veniunt notanda. Ii, quibus fœdera matrimonii ſacra

. . . Veneris decerpere fructus

permittunt, decerpant (1) præ aliis ii, qui calido ac humido ſunt temperamento, ſucculento ac optimo corporis habitu conſtantes. Hos bene iubet ſperare κλινοπάλη, monente *B. Rolſincio.* (2) Parca ſeu moderata manu decerpant, quod eſt præceptum *Æginetæ l. 1. c. 35.* τὰς σφοδρὰς ἐπιθυμίας οὐκ ἐπαινῶ, ἀλλὰ κελεύω τότε πλέον ἀντέχειν, καὶ μάλιστα οἷς νόσημά ἐστιν. Coniugatis ter in hebdomade *Campanella* concedit, non coniugatis ſemel in menſe, niſi religio obſtaret. Videtur tamen autor dictus iuſto liberalior erga coniugatos, præprimis non optime nutritos. Sæpius citatus *D. Rolſincius Method. commentator.*

tator. lib. 14. ſect. 7. c. 7. rectius prudentia ait congreſſus moderandos eſſe, eoque allaborandum, ne vires capiant detrimentum. Addi poteſt, ne forma externa patiatur iacturam. Canities, caluities, coloris deformitas vulgo Veneris nimiæ ſunt pediſſequæ.

SECTIO V.

CAPVT VNICVM.

Περιέχοντα *breuiter examinat.*

HUc aer ambiens, balnea atque veſtitus ſpectant. De aere ſuperius, & quibus ibi qualitatibus agit, iisdem agit & hic loci, notata ſaltem differentia, quod ibi inſpirando; hic vero ambiendo.

Balnea non ſunt promiſcue vſurpanda. Iis, qui gracilioris naturæ ſunt, ac plus de ſalino ac ♀reo participant principio, quam de reliquis, *Ionſtonus* præcipit aquæ tepidæ balneum. Hoc mordacitatem ac humorum acrimoniam temperat, munditiemque procurat.

Frigida contra aqua poros conſtringit, nec quicquam effluere ſinit. Calorem ac Spiritus ad interiora repellit, quemadmodum videmus tempore hyberno vinum dolio incluſum circa latera dolii congelatum, in medio vero vinum contineri ſpirituoſiſſimum. Ex hypotheſi hac videtur balneum aquæ frigidæ internarum partium obſtructionibus conuenire, ſi coniunctum ſit cum agitatione membrorum. Vires ac ſubtiliores particulæ frigiditatem aquæ in balneo frigido fugientes petunt interiora, vnitæ hinc fortiores ſunt, viasque obſtructas facilius peruadunt, quam hinc inde per membra diſperſæ.

Plethoricis, cacochymicis, catarrhoſis, aut plane nullus, aut admodum parcus balneorum vſus concedendus; Inflammationi ac eryſipelati obnoxiis interdicendus.

In *Veſtitu* eo reſpiciendum, vt corpus ab aeris iniuria defendatur, eique libera perſpiratio conſeruetur. Habent inſuper veſtes eam commoditatem, quod ſæpius mutatæ ſordes cutis auferant, perſpirationemque promoueant. Qui corpus iunceum reddere veſtibus laborant arctioribus, male ſibi conſulunt; quomodo enim pulmonum motui reciproco & ſanguinis circulari reſeruent libertatem, non video. Arctiora indumenta nec reſpirationi, nec ſanguinis circulationi fauent. Laxiora præferenda. Vtque gratum & confortantem odorem ſpirent, in veſtiariis poma odorifera, pulueres odorati e *cypero, iride Florent. ambra, moſcho* aliisque compoſiti reponendi ſunt.

Iidem pulueres, cyprii dicti, capiti inſperſi & capillamentis ſiccant, ſpirituumque animalium vires inſigniter corroborant.

Qui cucuphæ vſu cerebri corroborationem intendunt, poſſunt vti ſequenti vel alia formula:

℞. *rad. irid. Flor. cyp. rot.* a. ℥iij.
lign. Rod. ℈ii. *xyloaloes* ℈i.
fol. ſaluiæ, roriſmar. a. mß. *ſumm. ſtœch. Arab.* No. V.
flor. lilior. conuall. lauend. a. p. ii.
ſem. coriandr. baſilic. a. ℥ii.
cinnam. cubeb. gumm. benzoes,
ſtyrac. cal. ſuccin. maſtich. a. ℈ii.
troch. gall. moſch. ℈i. Inciſa g. m.

& contuſa D. in Charta, excipiantur mitra, capiti coaptanda.

Hic pedem figens Lectorem Beneuolum rogo, vt, quæ exercitii ergo cenſuræ eius beneuolæ hac vice ſubiiciuntur, candide interpretetur, erroribusque iuuenilibus veniam condat beneuolam. Quin accuratius ac prolixius proponi potuiſſent, nemo dubitat: Verum

Autumnus, quæ dat, non ver producit & æſtas.

ADDIT.

ADDITAMENTA

PARADOXA.

L. B. S. P. D.

GEORG. WOLFFG. WEDELIVS.

CVm tertia vice edenda eſſet Diſſertatio hæc, dubitauimus quidem, more noſtro, interpolare hoc argumentum; attamen non poſſumus non partim B. L. remittere ad declamationem noſtram de *intemperie ſtudiorum*, quæ præfationis titulum ſubit *Decadis tertiæ Exercitationum medico-Philologicarum ſacrarum & profanarum*, partim ad complendum plagulæ ſpatium, Paradoxa quædam, diætam literatorum vnice ſpectantia, annectere.

PARADOXON I.

Quo magis vrgentur ſtudia, eo minus proficiunt.

NOn poſſunt enim eo feruore continuari, quo cœpta fuere, quin fatiſcant vires. Qui niſu maiori dies & noctes operantur ſtudiis, ſimiles videntur illis, qui continuo cibum oggerunt nolenti volenti ventriculo, nulla ad digeſtionem relicta mora. Non ſatis eſt cœpiſſe bene in literis, ſed &

pergere oportet, quomodo vero id fieri poteſt, ſcrupulo iniecto in via? Properati caloris ſtimulis flores nullos ferunt fructus. Hi vero ſunt finis ſtudiorum, ſine quibus fruſtra ſunt omnia. Τῷ χρόνῳ *tempore* opus eſt, quod non temere licet anticipare.

PARADOXON II.

Qui bene dormit, bene ſtudet.

MIrum quantum delinquunt literis dediti, qui vigilatas ex ordine ducunt noctes, ſomnum capientes non quantum debent, ſed quantum volunt. Verum eſt, ſomno vtendum, quæ *Ageſilai* erat vox, non vt ἄρχοντι, vt domino, vtendum tamen vt amico, vt remedio. Sufficienter dormiendum eſt, nil temere demendum tam neceſſario penſo corporis. Sic vires reparantur, ſic ſufficiunt ſpiritus, alias breui non ita ſuffecturi.

PARADOXON III.

Plenus venter ſtudet libenter.

VEtus præceptum eſt *Hippocratis:* vbi fames, ibi laborandum non eſt. Aſt animi labor corporis laboribus contra laſſat, & remiges motus omnis ſpiritus depoſcit, qui, ſi genium defraudes, duplici mactantur plaga, facere, quæ velis, nec refici fomentis debitis coacti. Fruſtra hinc ſunt, qui non tantum ad ſtateram, ad demenſum, vnciatim cibum & potum vix ſuggerunt corpori, ſed & in hoc momentum ſanitatis ponunt; qui vno paſtu contenti noctem quietam & mentem magis ſerenam ſibi ſpondent ad ſtudia, & valetudinis integritatem ſcilicet. Contra ea ferundo ſunt oneri ſpiritus, & vires ſatis ſuppetunt, ſi nil deroges armamentario publico, nec commeatus deſit.

PARA.

PARADOXON IV.

Otia non dant vitia.

O miſeros homines, qui nullum ſibi concedunt otium, intempeſtiuo labore proſequentes amœna ſua Muſarum ſtudia! Ita vero non relinquitur ſibi mens, nec eruit, quod poterat, ſepulta in librorum euolutione, intenta voluminibus, addicta laboribus, vtut liberalibus. Melius longe faciunt, qui honeſto otio abſtrahunt ſe quandoque a ſtudiis, qui libertatem ingenio permittunt, qui diuertunt ſpiritus ad obiecta alia quoque licita, ſpeculantes diuina opera, campos, ſyluas, hortos, nec ſeruilia ſic reddunt ſua officia. Hi ſane floridiores meditationes concinnant, eaque inueniunt otioſi, quæ negotiis librariis, innexis non in mentem vnquam veniſſent. Non ergo dant vitia hæc otia interpolata, non animo, qui inde ſerenatur magis, non corpori, quod quietem amat.

PARADOXON. V.

Pluribus intentus minor haud ad ſingula ſenſus.

VArietas in omni genere ſtudiorum oblectamento eſt. Capaciſſimus eſt humanus animus, & æque obruitur vno aliquo ſimplici quaſi obiecto, quam pluribus. Quin ſi ab hoc illo diuertatur paulo ad aliud, vegetior redit ad priſtinos labores. Eſt & ob id polymathia neceſſaria & accommoda, vt quæ ad eſſe faciunt ab iis quæ ad bene eſſe diſtinguas quidem, ſed eadem quoque iungas ſibi. Hinc, quod dicebat ille, qui non eſt in ſingulis aliquid, in toto eſt nihil. Non debet adſtringi vaſtitas ſtudii cuiuslibet ad

curtam ſuppellectilem, nec vaſtitate tamen terreri ingenia, ſed demulceri potius ac deliniri ſciendi auidiſſima.

PARADOXON VI.

Venus non eſt ingenii memoriaue peſtis.

MAxime damnata eſt communiter eadem & male audit apud literatos, quaſi & ſpiritus, & vires omnes depauperet nimis, & auſim dicere, vel ob hoc quosdam minus ad τὰ ἀνόητα ferri, vt tanto magis ſapiant. Falluntur tamen vt illi, qui corpori ſubtrahunt debitum præbium; ita & qui ad ſacra eleuſinia plus iuſto horrent. Eſt ſua & veneri vis ad ſuſcitandos animos, modo cætera ſint paria; eſt corpori ſuum ſuperfluum, quod huc redundat, & ſphæram ſuam abſoluit.

PARADOXON VII.

Nec vita ſedentaria, nec ſtataria fauet ſtudiis ac ſanitati.

DUm inſtar claudi ſutoris incumbunt libris, nec mouent corpus, obtorpeſcunt ſpiritus ac humores vitales, nec promouetur circulus debitus, inde obſtructiones, & lerna malorum. Id vero proletarium eſt, & ſatis iam notum. Remedium contra hæc quæſitum peius fere eſt cauſa morbifica, ipſa vita ſtataria puta, laſſans ſumme vniuerſum corpus, nec tollens culpam ſedendo promeritam. Vtrique peccant, dum otio procul otiantur tamen, & fatigando ſpiritus laſſant corpus, non ſuffecturis vtrisque ad continuandum vſum.

PARA-

PARADOXON VIII.

Nulla diæta optima eſt diæta.

SOlent literati ſtrictiori ſe alligare in omnibus communiter diætæ, ſeu aerem ſpectes ipſum, cui ſe vix & rarius exponunt liberiori, ſeu cibum & potum cumprimis, ſeu alios eiusdem loculos. Illa vero ab antiquis dudum reprobata eſt ſapientibus, Hippocrate, Celſo, & vniuerſo saniorum medicorum choro. Non debent ſana corpora iſtis adalligari legibus, & proſpicere quidem ſibi, ac a iuuantibus & nocentibus captare prudentiam moderandi corpus, nil tamen temere denegare ſeu ventriculo, ſeu corporis curæ reliquæ. Libertatis amans eſt homo, ſed honeſtæ, & qui ſui iuris eſt, non vtendo priuilegium non amittere debet. Sanis quippe omnia ſana, & πάντα μέτρια, *omnia moderata* optima.

PARADOXON IX.

Optimum medicamentum medicamento non vti.

NOn tam moraliter id verum eſt, quid enim melius in vita humana, quam non egere medicina? non tam in morbis his illis, quam pluribus caſibus, ipſo fatente *Coo l. de artic. cap. 35. t. 6.* ſed cumprimis in diæta literatorum ſeruanda. Non temere purganda corpora ſana, nec continuanda indies medicamenta, ad nauſeam vsque ventriculi & vniuerſæ naturæ. Satis eſt, ſanos parum eſſe onerandos iisdem, ſatis eſt etiam, in ſymptomatibus arcendis his illis hypo-

hypochondriacis, ſolennia obſeruare tempora anni, ſi quidem aliquo opus ſit; reliquis quieſcere. Nec pilularum aloeticarum crebrior vſus, educendo ſcybala æque ad vitam longam vel ſanitatem prodeſt; nec alia, cæteroqui longe optima, quotidiano vſu poſſunt eſſe proficua.

PARADOXON X.

Affectus hypochondriacus non eſt morbus literatorum.

ABſit hoc a bonis literis, vt cum cibus ſint animi, corpori labem affricent vllam. Verum eſt videri pallentes, valetudinarios, infirmos literatos, aſt ſua, non literarum, culpa. Nonne ſatius eſt, modum tenendo proficere magis, quam turbando omnia intempeſtiuo ſtudio? Eſt ſane & Hygea bonarum literarum ſoror, nec tam infortunati ſunt illarum ſtudioſi, vt ad morbos, ad vitæ breuitatem properare debeant. Et ſi contingat aliunde labefactari corpus, maiori illorum prouidentia & præſeruari & curari poſſunt longe facilius.